

Cuprins

Cuvânt înainte (Paul H. Stahl)	7
--------------------------------------	---

Partea I. Cum s-a stins Țara Vrancei

Introducere (Paul H. Stahl)	13
Pentru Vrancea (Henri H. Stahl)	16
Administrația comunei Nereju (Henri H. Stahl)	25
Politica Nerejului (Stanciu N. Stoian)	30
Manifestări politice în satul Nereju (Boris Malski)	39
Administrația comunei Nereju (V. Veniamin)	49
Părerii asupra agenților electorali	58
Convorbiri politice provocate (Cornățeanu)	60
De vorbă cu Macovei Boboc (D. Cunoșteanu)	62
De vorbă cu moș Gheorghe Râlea	64
Încheiere. Pământurile devălmașe (Paul H. Stahl)	72

Partea a II-a. Vrancea, Nereju

Introducere. Satele Vrancei – Informații sumare (Paul H. Stahl)	85
Mici monografii	88
Ograda, casa	98
Tăierea vitelor și prelucrarea produselor	107
Nunta (1927)	116
(Maria Negreanu, Stanciu Stoian, Mustachide)	
Nunta (1938)	132
(Ion Vintilescu, G.I. Cristea, Dumitru V. Niculescu, Costică Ștefănescu, C. Șerbu, Nicolae V. Dumitru)	

Orații spuse la nuntă	155
(Ion Argintescu, Mustachide, Stanciu Stoian, C. Șerbu, Maria Negreanu)	
Descânțece, farmece	161
(Dimulescu, Gafton și Popa, Maria Negreanu, Cristofovici, Madaraz, Orghidan, Florea B. Florescu, H.H. Stahl)	
Descânțece și boli de animale	176
(Florea B. Florescu, I. Gh. Filip, H.H. Stahl)	
Jocuri de copii	181
Credințe, întâmplări	186
(Madaraz, H.H. Stahl, Florea B. Florescu, Stanciu Stoian, Nat. Stamatescu și A. Dumitriu, Mustachide)	

Pentru Vrancea

Henri H. Stahl

Scriitorul acestor rânduri este unul din acei modești maniaci care cutreieră, neplătiți de nimeni, provincii uitate ale țării, în căutare de documente și de obiceiuri rămase din bătrâni. Vrancea mi-e dragă așa cum îți poate fi drag un om, pentru că, mai mult decât oricare altă regiune, mi-a dat ce căutam. Cum aș putea uita pe cutare bătrân sfios, care, punând mâna pe lopată, dezgroapă din fundul grădinii lui „buciumul“ în care ținea hârtoagele mucegăite; cum aș putea uita nunțile la care am luat și eu parte, deși străin, primit ca un frate de oamenii aceștia dârji și cu purtare de boieri, vornicel alături cu ei în ceata ce merge dintr-un sat într-altul să fure mireasa și carele ei de zestre; cum aș putea uita cântecele de bucium și de tulnic, corul de cântăreți din frunză, ori melodia stranie a *Mioriței* spusă seara la foc, de un suflet pe care ți l-ai făcut prieten?

Dar tocmai pentru că mi-e dragă am datoria să spun, cui vrea să mă asculte, că țara aceasta de poveste este astăzi țara lui Hornu.

*

1. Poate că cititorul acestor rânduri își închipuie că vom vorbi, în seria de articole care se vor publica în locul de față, de Vrancea idilică, de Vrancea *Mioriței*, cu păstori sunând din bucium și Rodici torcând din fuior. Așa ne place nouă de obicei a ne închipui această țară a Vrancei: tot atât de fermecătoare pe cât îi este și numele de straniu și de frumos sunător.

Ei bine, nu! De-ar fi să supărăm sufletele gingașe ale celor cărora li se pare crimă de lèse-majestate națională orișice arătare pe față a adevărului care supără și doare, vom vorbi de altă Vrance, de o Vrance roasă de o hâdă sărăcie, de o Vrance batjocorită și călcată în picioare, de o Vrance pornită

pe calea cea scurtă a prăpădului, și pe care toți o lăsăm să piară fără să-i dăm măcar un cuvânt de omenie.¹

Prea puțini cunosc această Vrance și, desigur, aș fi fost și eu printre aceia dacă întâmplarea n-ar fi făcut să fiu culegător de vechi hrisoave și de obiceiuri rămase din bătrâni. M-am dus acolo pentru scopuri care nu sunt cele ale vremii de azi. Trecutul Vrancei, pe acela îl căutam eu, trecut falnic care răsplătește deplin munca aceluia care îl cercetează. Dar viața de astăzi a Vrancei este atât de dureroasă, atât de izbitor deosebită de ceea ce a fost, ridică atât de grave probleme, pe care ignoranța și reaua-credință a celor în mâna cărora stă soarta statului le lasă nerezolvate, încât nu se putea să nu izbească pe oricine a trecut cât de puțin prin satele de acolo și nu se putea să te lase să nu simți dorul răzbunării unei nedreptăți care nu mai poate dăinui.

Ridic deci glasul pentru Vrancea, și o fac pentru că nici un glas nu se ridică. Vreau să pătrund pe cât voi putea mai adânc în analiza pricinilor pentru care stă astăzi Vrancea în pragul morții sale, să arăt mijloacele prin care bietul „mocan“ a pierdut credința în el însuși și în alții, și fac procesul statului nostru atât de ridicol bonjurist, care a furat acestei străvechi regiuni tradiționalul său „obicei al munților“, care din veac în veac crease și purtase rânduri-rânduri de oameni pe calea cinstei și a buneii înțelegeri, fără să-i dea altceva în schimb decât ridicolul cod civil, în totală nepotrivire cu stările de acolo, și mai ales odiosul cod silvic, în umbra căruia s-a făcut și continuă să se facă tâlhăria regiunii întregi în folosul câtorva.

Dar pentru că înțelegerea Vrancei de astăzi este legată de înțelegerea Vrancei de ieri, pentru ca să se vadă mai adânc pricina tuturor relelor care

¹ M.C. Georgescu publică o lucrare intitulată „Problema silvică a Vrancei“ (Focșani, 1937) la aproape zece ani după ce Stahl scria cuvintele de mai sus, el afirmă că: „Tabloul ce se prezintă înaintea ochilor celor care străbat ținutul Vrancei se poate rezuma în cuvintele: «jos pustiu și jale; sus ruini și devastări; Vrancea se năruie, dispăre». Aceasta este icoana reală a celui mai curat ținut românesc, cu nume și trecut legendar“ (p. 1). Străbătând regiunea în anii '60, am fost impresionat de dealurile pustii, aproape fără vegetație, cu noroiul curgând la vale, rezultat al despăduririlor sălbatice care de mai bine de un secol pustiau ținutul. Aceste despăduriri fără precauție, de munți întregi, s-au repetat în anii '40 și '50 de către Sov-Rom-uri: pentru căile aeriene, spre pildă, se spunea că Sov-Rom-ul avea de la România avioanele, aeroporturile și piloții, iar de la URSS, aerul (formulă spusă în anii '60) (*P.H. Stahl*).

se cer astăzi neapărat curmate, să fim iertați dacă vom fi siliți să începem prin analiza stărilor de fapt de mai înainte vreme. Cu atât mai necesar este să facem aceasta, cu cât trecutul Vrancei este de natură a jigni prejudecăți juridice curente. S-o spunem de la început: satul vrâncean este un sat devălmaș, viețuind în cu totul alte norme decât viețuim noi, orașenii. Nouă ne vine de aceea foarte greu să înțelegem felul de viață al unor asemenea sate de răzeși, în care toți locuitorii se simt legați prin rudenie de sânge și prin folosirea de-a valma a unui aceluiași pământ. Dar răzeșii, trăind patriarhal, producând ei înșiși în gospodăriile lor cele necesare traiului de toate zilele, neavând legături cu orașul sau cu vreun boier, puteau duce o viață liberă, modestă și deplin liniștită. Plăteau statului birul care se cuvenea, și prin aceasta își răscumpărau dreptul de a trăi astfel, ei înde ei, fără de amestecul nimănui. Bătrânii satului, adunând obștea, satul întreg, în care toată lumea avea „glas“, fie la biserică, fie la casa unuia mai de sfat, judecau și împăcau pricinile ce se puteau ivi. Până la Regulamentul Organic nu se văzuse înăuntrul satului un primar oficial al statului. Și astăzi, la aproape un veac de la pătrunderea organizării de stat în Vrancea, obștea și bătrânii ei nu au dispărut cu totul. Dar satul vrâncean avea legături cu toate celelalte sate vrâncene, și iată cum: aleșii tuturor obștilor satești de pe o aceeași vale se strângeau la un loc în adunări de vale, ai căror delegați, la rândul lor, se adunau în Sfatul cel mare al Vrancei, impresionant parlament obișnuielnic, care și astăzi încă se mai adună când este vorba să se aleagă, la 5 ani o dată, episcopul schitului vrâncean al Văii Negre. Iată, dar, că o tradiție de viață politică comunală exista în Vrancea, și ar fi de arătat un lung și dureros proces, acela al dezagregării vieții politice locale, care a început o dată cu veacul al XIX-lea. Dar e aproape de prisos să arătăm aceasta: lesne își poate închipui oricine ce dureri a trebuit să îndure de pe urma jandarmului (care era așa precum îl știm) sufletul vrâncenilor, atât de trufași pe vremuri încât îndrăzneau, în jalbe către domnie, să pronunțe cuvântul de „ticăloșie“, atunci când Domnul nu se arăta dispus să le respecte drepturile.

Mai de folos este să ne oprim nu asupra organizării lor politice și administrative, ci asupra devălmășiei lor. Sătenii foloseau întreg hotarul satului fără de ceartă, fără de ură, de-a valma, întocmai cum trăim noi cu toții în viața noastră restrânsă familială. Într-o ceată, nimeni nu poate spune „acesta este al meu, acesta este al tău“, și pentru acest „al meu“ - „al tău“ să facă moarte de om. Desigur, aceasta nu înseamnă că ceata trăia în anarhie. Astfel

și într-o familie, la oraș, se știe că odaia cutare e a cutăruî membru din familie, biroul – al cutăruia, cărțile și hainele – ale altuia, chiar dacă după lege unic proprietar ar fi numai unul singur, de pildă tatăl. Se pot învoi oamenii, acolo unde e frăție, pe bună înțelegere, asupra modului de folosire al unui bun comun, astfel ca să fie cât mai bine pentru toți.

În ce privește munții, de pildă, care sunt de fapt adevărata avere a Vrancei, nimeni nu avea un drept mai mare sau mai mic asupra lor. Munții erau lăsați la liberul folos al tuturor; proprietar, dacă ținem neapărat să găsim unul, era ceata. Nu adică totalitatea cetașilor de azi, ci ceata ca instituție de sine stătătoare, veșnică în esența ei, „persoană morală“, deși fără de formele legale de astăzi. Dar nici chiar această ceată nu era o adevărată proprietară, căci ceata sâtească era codevălmașă pe hotarul ei împreună cu celelalte sate vrâncene. Singură Vrancea, formată dintr-un total de paisprezece sate, era proprietară, și în Sfatul ei cel mare hotăra, după norme schimbătoare, partea de munte care se cuvenea fiecărui sat.

Ne pare lucru de mirare aceasta și lesne ne-ar veni să contestăm. Astăzi desigur că sunt tăgăduitori ai acestor lucruri. Cei care în Vrancea vor să cumpere munții cu pădurile lor, și deci au interes să aibă în fața lor un proprietar în carne și oase, conform codului civil, iar nu un proprietar devălmaș atât de insesizabil cum era ceata vrânceană. Interesul va fi atât de mare, încât va acoperi până și dovada pe care o aduc acestei vechi devălmașii urmele ei de astăzi, foarte puternice, tradiția foarte vie și actele istorice destul de bogate. Dar poftesc pe oamenii de bună-credință să meargă să vadă în Vrancea nu numai, de pildă, proprietatea comună a Vrancei asupra ocnelor sale de sare, asupra cărora monopolul statului nu poartă și în care orice vrâncean are drept să taie sare, după cât socotește el că are nevoie, ci mai ales felul cum se obișnuiește a se face astăzi exploatarea pădurii în averea vălmașă a satului, mergând fiecare, pe seama lui, „de-a valma, fără frâu și fără oprire“, „cum bogatul, cum săracul, cum bătrânul, cum copilul“.

Este atât de clară, atât de vădită această devălmașie obișnuielnică vrânceană, în care cetașii nu au decât un simplu drept de folosință (deci personală și netransmisibilă), încât fără de sfială taxezi drept doveditori de rea-credință, interesată, pe toți acei străini, dar mai ales vrânceni, care pentru un blid de linte au vândut Vrancea societăților anonime forestiere, așa după cum vom vedea în articolele viitoare.

2. Am arătat în articolul trecut viața satului vrâncean trăind de sine în propriile sale forme de viață politică sătească și folosind de-a valma pământul său. Dar, o dată cu ivirea economiei bănești și mai ales cu ivirea economiei bănești de natură capitalistă, împrejurările de viață ale satului primitiv devălmaș se schimbă. Iată o pildă: atâta timp cât lemnul din pădure nu a devenit o marfă, nimeni nu are interes să exploateze sistematic lemnul din pădure. Ea rămâne a săteanului și acesta o folosește cu prudență, în măsura nevoilor reduse ale propriei sale gospodării. De îndată însă ce piața începe să joace un rol deosebit în viața noastră economică, apare exploatorul capitalist, care simte că e rost să ia pe degeaba, de la țărani proști, imensele lor masive păduroase, care pentru ei nu au o deosebită valoare. Străinii caută să pătrundă în ceată: o dată deveniți cetași, au drept să „intre la pădure“ și să se folosească de ea după măsura nevoilor lor. Numai că de data aceasta nevoile lor sunt altele decât cele ale gospodăriei rurale, sunt nevoile nesățioase ale capitalului care caută să azvârle pe piața deschisă lemnul, care acum se exploatează cu ferăstraie și căi ferate.

Procesul acesta de pătrundere a exploatorului începe pentru Vrancea destul de devreme. Nu mă pot împiedica de a nu cita aici un act de pe la 1836, în care vrâncenii se plâng Domnului împotriva unui priveghetor de Vrancea (un fel de pretor de astăzi) care da bani cu împrumut la vrânceni în numele unor boieri din târgul Focșanilor (Focșanii încă de pe atunci sunt lipitoarea înfiptă în coastele Vrancei, trăind de pe urma ei, așa cum, de pildă, Ploieștii trăiesc de pe urma petrolului moșnenilor prahoveni). Evident, ceea ce mâna pe priveghetor nu era filantropia, ci dorul de cotropire a pământurilor zălogite, deci pătrunderea în ceată. Vrâncenii dau însă rămas pe priveghetor și acesta se leagă a nu mai face „asemenea răutăți“, căci „drept este ca satul și bătrânii lui să privigheze să nu intre față străină“ în mijlocul lor.

Dar asta pe la 1836. Mai târziu, cam de pe la 1890, apar societățile anonime forestiere, și ele au o altă putere decât o avea bietul boiernaș focșănean și ajutorul său, priveghetorul. Acum se înfiripează societăți imense, cu sute de milioane capital și cu consilii de administrație abil ticluite. Nu se poate spune cât de mare e rușinea acestor consilii de administrație și a împănărilor cu tot ce avea țara românească mai înalt în treptele politicii. Un Tache Ionescu, un Marghiloman, un Pherekide erau oamenii societăților anonime. Pentru acele mizerabile sume pe care le puteau primi ca tantieme sau ca avocați în procesele tuturor societăților, în majoritatea lor străine,

vindeau pământul țării unor societăți care fără îndoială urmăreau, pe lângă câștigul atât de lesnicios al furtului deghizat, și altceva, în acest colț de țară al Vrancei, în plină regiune de viitor front. Cine a auzit povestind pe vrâncenii rămași pe loc după retragerea armatelor române și a aflat numărul imens al militarilor dușmani care cunoșteau Vrancea de minune, căci de mult se pregătiseră pentru aceasta, iscoade deghizate în firme comerciale, nu se poate împiedica de a nu vedea aieva pe atât de patrioticii noștri bărbați de stat pledând cu pasiune dezinteresată cauza acestor iscoade în fața tribunalelor, cu o orbire pe care eu nu o înțeleg și în care nu vreau să cred.

A fost groaznică perioada de care se cutremură încă Vrancea, a primului ei contact cu Societatea anonimă, și a rămas de pe acea vreme legendara figură a unuia dintre emisarii cei mai abili ai acestei societăți, figura lui Hornu, de care nu ne putem împiedica să [nu] vorbim, cu atât mai mult cu cât astăzi nu mai e amestecat în treburile Vrancei. De cum sosești în Vrancea auzi vorbindu-se de el. Intrând în casele oamenilor, te ispitește întâi vrânceanul să vadă de nu cumva ești „de-ai lu' Hornu“, căci el nu-și poate închipui orășean care să vină la el în alt scop decât al cumpărării munților. Societatea anonimă își are peste tot iscoadele ei, care pândesc mereu, cumpără conștiințe, alcătuiesc bande negre, un fel de mafie a banului, a cărui influență o vezi peste tot.

În unele dosare ale Tribunalului Focșani, dosare publice, pe care oricine le poate vedea, am putut vedea că într-adevăr reputația lui Hornu nu e suprafăcută. Nu i se pot contesta reale merite: era un desăvârșit strateg al fraudei și al șperțului. Arta lui de a adulmea, de a câștiga și de a compromite oamenii era nesfârșită; cutezanța lui în momente grele, uimitoare; arestări, jafuri, distrugerii, bătăi, șantaj, aceștia erau pionii șahului său. De aceea, cât de neplăcute sunt aceste dosare ale acelor chiaburi vrânceni care și-au făcut averea prin Hornu și aliații lui, în ciuda obrazului lor și a dreptului de a se mai socoti de atunci înainte în rândul oamenilor. Și ce e mai trist e că nu numai chiaburi vrânceni, ci și mari oameni politici se văd acolo compromiși. Pe „unsere Marghiloman“ și pe „unsere Pherekide“, cum îi numește el, îi vezi intervenind, presând, aruncând în joc toată greutatea lor politică în dorința de a servi pe omul lor de casă.

În asemenea condiții va înțelege orișicine că biete ce te răzeșești nu puteau rezista multă vreme. Ceea ce prin alte regiuni nu reușiseră să facă boierii de țară, într-o lungă dezvoltare de secole, prin mijlocul clăcășirii,

a făcut-o Societatea anonimă în câțiva ani. Boierul de țară cumpăra petic după petic din pământul țaranului, pe care astfel îl „rumânea“. Dar ceea ce de fapt urmărea el erau oamenii, cu pământul (fără oameni) nu avea ce face. Lui îi trebuia dijmă, lui îi trebuiau sate. Și, oricât de hain ar fi fost la suflet, avea interes să se poarte oareșicum bine cu frații lui de treaptă mai joasă. Avea nevoie de ei, căci ei cultivau pământul pentru el; nu-i putea deci lăsa să moară de foame, îngrijea de ei așa cum îngrijești de vițel sau de uneltele tale. Dar Societatea anonimă forestieră dorește pădurea, a cărei exploatare o face ea singură. Societatea vine cu corpul ei ingineresc, cu lucrătorii ei. Autohtonii, vechii proprietari, pot muri de foame, nu o privește, ba chiar are interes la aceasta, căci omul care moare de foame lucrează la munca brută a pădurăritului cu „prețuri convenabile“.

Ceea ce dorea Societatea anonimă fiind deci pura proprietate juridică, și dat fiind că această proprietate juridică era nestabilă, devălmașă, neapreciabilă la justa ei valoare și mai ales neprevăzută și nereglementată de codul civil, mijloacele de a cotropi pădurea vor fi apropiate acestor împrejurări speciale. Ceea ce se cumpără acum nu mai sunt petice de pământ palpabile, ci drepturi abstracte de cotă-parte într-un sistem de bursă, cu savante combinații de financiari moderni, cu întreg șmecherlăcul unor acțiuni de societăți anonime, cu mijloace de teroare și de abuz.

Dar despre acest cancer rușinos care roade trupul Vrancei, despre chiaburi, cu alt prilej.

3. Am văzut cum ceata, atâta vreme cât trăiește închisă în ea însăși, aplică obiceiul pământului. De-abia Societatea anonimă, care voiește să cumpere pădurile, aduce cu sine aplicarea codului civil, răsturnând cu totul vechea viață vrânceană. Sunt ajutați în această acțiune de anumite elemente din sânul cetei care reușiseră să se desprindă pe seamă proprie din egalitatea de avere, egalitate care constituia înainte vreme regula.

Dislocarea cetei vrâncene începuse încă dinaintea apariției Societății anonime, și anume de când străinii au pătruns în ceată. Veniți din satele de clăcași din jurul Vrancei, primiți în mijlocul cetașilor, la început cu drepturi mai mici, la urmă cu drepturi egale, ajung posesori de locuri în vatră și *ipso facto* vrânceni. Neamuri întregi străine vin astfel de se așază în mijlocul vrâncenilor. Ceata începe să piardă vechea conștiință a legăturii ei prin rudenie, vechea frățietate dispare. Aceasta s-a întâmplat mai ales în timpul scurt cât a fost Vrancea pământ boieresc în mâna lui Iordache Roset, când

unii din cetași s-au dat de partea boierului, au fost „ficiori boierești“, culegători de dijmă și orândători. La retragerea boierului din Vrancea, pe la 1816, încep să se ivească bogătașii; au făcut ceva negoț cu vite și cu lemne, au vândut brânză și iască prin târgurile Focșanilor și Galașilor, au făcut transporturi cu „carele mocănești“, în sfârșit au dat bani cu camătă, zălogind pământurile celor fără de mijloace. La neplata banilor – și a fost atunci o epocă în care Vrancea a avut nevoie de a lua de la cetașii săi mari sume de bani – au rămas stăpâni pe pământ. La vreme de iarnă, când crivățul și foamea răzbesc răbdarea văduvei și a sârmanului, chiaburul își întinde domeniile, și din sărăcirea tuturor el se ridică, devine trufaș. Are vite în bătătură care merg și vin între sat și oraș ducând marfa lemnului, din ce în ce mai căutată pe piață.

Sârmanii, cei pe care i-a lăsat pe drumuri, muncesc acum pentru el. Neavând boi, să meargă la pădure pe seama lor, se lasă angajați de chiabur și muncesc pentru acesta. Chiaburul își ridică ferăstraie peste ferăstraie, și pădurea, înainte a obștii, ajunge a fi exploatată în profitul lui. În vremuri mai noi devine primar, cârciumar, mare trepăduș electoral. Când partidul lui e la putere, profită și el cu ceva; începe să „închidă din izlaz“. De jur împrejurul satului vrâncean sunt dealuri, pășuni, în care fiecare poate să-și ducă vita la păscut. Dar peste noapte chiaburul bate pari în pământ, înconjoară un hectar sau două, și din locul tuturorora face locul său. A doua zi, gardiștii primăriei alungă cu bătaia pe cetașul care ar căuta să distrugă „gardul lui dom’ primar“ ca să aibă vitele lui unde mânca. Mai mult, chiar izlazul comunal, impus prin legea agrară, a dispărut cu desăvârșire în unele sate din Vrancea, mâncat bucată cu bucată de „domnu’ primar“ și de oamenii lui. Averi de sute de hectare au fost făcute astfel prin cea mai abjectă fraudă, al cărei efect moral nu întârzie să se producă. Fiecare se simte îndrituit să fure și el, simțământul răspunderii piere. Autoritățile nu mai știu ce să facă. Pe locurile astfel cotropite din izlaz se ridică și case, unele apucă prescripția, judecata pe nedrept le-o recunoaște, astfel că se ajunge la situația gravă pe care oricând o poți constata în Vrancea de astăzi: cetașii sunt puși pe omor. Își distrug gardurile reciproc, se bat, se schingiuiesc, se lovesc în cuțite. Și sunt convinși că în curând, dacă măsuri nu se vor lua pentru introducerea unui pic de omenie în această chestie, se vor repeta scenele din 1902, când vrâncenii au recurs la topoare și pârjol, dărâmând toate gardurile.

Dar, apucând chiaburul să se simtă stăpân în țara lui Cremene Vodă, el intră în legături de afaceri cu Societatea anonimă. Aceasta știe că orișice se